

A misty forest scene with a waterfall in the foreground and trees in the background. The text is overlaid on the image.

**IN DE VOETSPOREN
VAN KONING ARTUR**

LODEWIJK VAN VELTHEM

IN DE VOETSPOREN VAN KONING ARTUR

LODEWIJK VAN VELTHEM

Vertaling van koning Edwards tocht
door het vreselijke woud zonder genade
Voortzetting van de Spiegel historiael,
vijfde partie, boek drie,
verzen 1404 tot 2367

Nederlandstalige literatuur III
Stefanie Bultynck
Evelien Lemaire
Ekaterina Begunova
Sandra Depue

INHOUDSTAFEL

A) Inleiding: Velthem en Edward	4
B) Edwards tocht door het vreselijke woud zonder genade	7
C) Slot: Intertekstualiteit en overtuigingskracht	16
D) Bronvermelding en colofon	17

A) INLEIDING: VELTHEM EN EDWARD

Over de Brabantse auteur Lodewijk van Velthem is eigenlijk niet zo veel geweten. Hij schreef soms over zijn leven in zijn werken, bijvoorbeeld in de *Spiegel historiael*. Zijn geboortedatum is onbekend, maar zeker is dat hij nog voor het einde van de dertiende eeuw contacten had met machtige edellieden. In 1294 verbleef hij in Parijs en in de winter van 1297-1298 was hij in Gent, waar hij de Welshe soldaten van de Engelse koning Edward I ontmoette. In 1304 bekleedde hij een geestelijke ambt in Zichem. In 1313 was hij priester in Veltem (Summerfield 1998, 1-2).

Zijn eerste literaire werk was een voortzetting van de kroniek *Spiegel historiael* in opdracht van de Antwerpse edelvrouw Maria van Berlaer. Het is een vertaling van de Latijnse wereldgeschiedenis *Speculum Historiale*. Maerlant begon in de dertiende eeuw met de Middelnederlandse vertaling om de tekst toegankelijk te maken voor een Nederlandstalig publiek. Hij kon het werk echter niet voltooien. Velthem nam de draad op bij het jaar 1113 en gaat tot 1256. Hij beëindigde het vierde deel van de vijfde partie in 1315 (Besamusca 2009, 4).

Informatie over de totstandkoming van de *Spiegel historiael* danken we aan Velthem. Hij beschreef de gang van zaken in het voorlaatste hoofdstuk van de vierde partie. Later schreef van hij nog een vijfde partie. De acht boeken van de vijfde partie beschrijven de jaren 1256 tot 1316 en zijn waarschijnlijk in opdracht van de Heer van Voorne geschreven. In deze boeken komt ook een beschrijving over de avonturen van koning Edward I en zijn soldaten voor (Besamusca 2009, 4-5).

Antisemitisme, een oorlog met Wales, een oorlog met Schotland en een overwinning op de rebellerende baronnen. De 35 jaar lange regeerperiode van koning Edward I was allesbehalve onbewogen. Genoeg materiaal voor Velthem om te gebruiken in het vijfde boek van de *Spiegel historiael*. Velthem vertelt echter slechts enkele passages uit het leven van Edward. De vraag is natuurlijk waarom hij net voor deze verhalen kiest.

Het antwoord moet gezocht worden bij die andere beruchte koning: Artur. De stukken waar Velthem voor kiest, kunnen allemaal in verband gebracht worden met de talrijke verhalen over Edwards verre voorganger. De gemiddelde middeleeuwse lezer kende deze verhalen maar al te goed en ook Edward en zijn leger waren er op de hoogte van. De Arturverhalen waren zo populair aan het vroegere historische Engelse hof dat er van een ware Artur-mania kan gesproken worden. Richard van Cornwall, de oom van Edward, liet een kasteel bouwen in Glastonbury, waar, volgens de historicus Geoffrey van Monmouth, Artur verwekt was. De moeder van Edward, Eleonora van Provence, maakte als jonge bruid tevens een reis naar Glastonbury. Een van de beste vrienden van Edward, Roger Mortimer, organiseerde enkele toernooien in Arturiaanse stijl. Velthem vertelt in zijn beurt over een groot feest die Edward organiseert. Iedereen verkleedt zich als een personage uit de entourage van Artur. Zo het althans in de *Spiegel historiael*. Het is voor Edward en zijn ridders dan ook erg spannend wanneer ze in het woud zonder genade overblijfselen uit Arturs tijd vinden; hij heeft immers echt bestaan! Wat vanuit de historische benadering tevens interessant is het feit dat Edward I in 1278 een pelgrimstocht naar het Artur-graf in Glastonbury ondernam. Het doel van deze trip was het opgraven van Artur. De opgraving van de lichamen in Glastonbury gebeurde 's nachts. De volgende ochtend wikkeld Edward persoonlijk de beenderen van Artur in zijde, terwijl zijn vrouw, Eleonora van Kastilië, op dezelfde wijze de stoffelijke overschot van Guinevere voor de begraafing voorbereidde. (Morris 2009, 165).

In Velthems verhaal over het vreselijke woud zonder genade ligt de klemtoon niet zozeer op de politieke situatie in Wales. Het is immers het woud zelf dat de hoofdrolspeler van het verhaal wordt. Het middeleeuwse publiek was al vaak op de hoogte van dit woud; in het vreselijke woud zonder genade hebben sommige van de Arturverhalen namelijk plaatsgegrepen. Vele luisteraars wisten dus maar al te goed wat hen te wachten stond.

In de periode tussen de oorlogsverklaring van 1276 en de vredeverklaring van 1277 liet Edward drie nieuwe kastelen in Rhuddlan, Flint en Aberystwyth bouwen. De bouw van deze kastelen was bedoeld als steunpilaar en focuspunt van het nieuwe en betere Wales dat Edward in zijn dromen zag. Rhuddlan en Flint waren administratieve centra in het noorden, terwijl Aberystwyth een juridische centrum in het westen was.

Na de ondergang van de adel van Wales verzekerde Edward zijn triomf door de bouw van drie nieuwe kastelen: Conwy, Harlech en Caernarfon. Deze kastelen werden tevens omwille van tactische overwegingen aan de kust gebouwd. Vooral de laatste kasteel moest zijn grootste project zijn. Voor dit werk koos Edward een bekende middeleeuwse architect, James of St. George. Het kasteel van Caernarfon zou op de legendarische Romeinse fort 'Segontium' moeten lijken; 'a great castle, the fairest that mortal had ever seen' (Morris 2009, 191).

In het woud in Velthems verhaal komt Edward op een bepaald ogenblik een ridder tegen die aan de zijde van de graaf van Leicester, Simon van Montfort, gestreden had tegen Edward en zijn gevolg. Edward haatte deze ridder omwille van de wandaden die hij en anderen zijn moeder hadden aangedaan. Deze passage heeft vermoedelijk haar wortels in de gebeurtenissen van 1262, wanneer de Engelse koningin naar het kasteel van Windsor reisde. Als haar schip de London Bridge naderde, dan werd ze door Montfort en zijn manschappen beledigd en met eieren en stenen bekogeld.

De verhouding tussen Simon van Montfort en Edward was heel complex. Montfort was de schoonbroer van de koning. Zijn persoonlijkheid beschrijft Marc Morris als 'quick-witted, silver-tongued, famous and experienced in warfare' (Morris 2009, 15). Hij was de sleutelfiguur in het conflict tussen de oppositie en de Engelse koning Hendrik III en een van de leiders die sinds midden 13de eeuw een hervorming eisten. Reden daarvoor was het feit dat zowel het Engelse volk en de adel ontevreden waren over het buitenlandse beleid van Hendrik. De baronnen wensten meer invloed en inspraak in het landbestuur. Zelfs de financiële situatie van de koninklijke familie was zodanig slecht dat een van de toenmalige kroniekschrijvers zei: 'There was no one in the city who would give them a halfpenny worth of credit' (Morris 2009, 55).

Na de overwinning op zijn vijanden in 1263 was Simon van Montfort effectief de koning van Engeland. De succes steeg hem naar het hoofd; hij begon de koninklijke gebieden en kastelen aan zijn vrienden en volgelingen weg te schenken. Zijn gedrag leidde tot een conflict binnen zijn eigen partij en daarna tot een geheime verbintenis tussen de baronnen en Edward, waarbij ze 'his fiends in all his affairs' zweerden te zijn (Morris 2009, 58). In het najaar van 1263 wilde bijna iedereen de chaos die Montfort veroorzaakte, beëindigen. Na de slag van Lewes werd Edward officieel gevangengenomen. Hij bleef echter weerstand bieden en tijdens de slag van Evesham in 1265 versloegen hij en Roger Mortimer Simon van Montfort. Montfort werd in de nabijgelegen abdij van Evesham begraven. Na het ontstaan van een cultus rond hem, werd deze plaats regelmatig door pelgrims bezocht (Summerfield 1998, 4).

Vooraleer we het vreselijke woud zonder genade met Edward en zijn manschappen betreden, willen we nog even meegeven dat er in onze vertaling vaak gesproken wordt over 'de wonderen' van het woud. Het woord 'wonder' moet hier in de middeleeuwse context

gezien worden. De moderne betekenis is ‘een rationeel onverklaarbare gebeurtenis’. In de middeleeuwen werd het woord echter gebruikt om iets vreemds of abnormaals mee aan te duiden. Onze vertaling van koning Edwards tocht door het vreselijke woud zonder genade is bovendien gebaseerd op de editie van de *Voortzetting van de Spiegel historiael* die uitgegeven werd door Herman Vander Linden, Willem de Vreese en Paul de Keyser. We hopen dat de lezer onze vertaling zal kunnen waarderen en wensen hem of haar nog een wonderlijke tocht door het vreselijke woud zonder genade toe.

Stefanie, Evelien, Ekaterina en Sandra

B) EDWARDS TOCHT DOOR HET VRESELIJKE WLOUD ZONDER GENADE

22. OVER KONING EDWARD VAN ENGELAND EN DE WELSHMEN

Jullie hebben al dikwijls gehoord dat er in Engeland vele discussies en vele oorlogen zijn geweest. Er is een wonder gebeurd bij koning Edward, iets waarover ik me niet mag verbazen, waarover ik hierna meer zal vertellen.

Op dat moment was er een grote oorlog bezig tussen Wales en Engeland. Koning Edward moest daarheen trekken. Jullie hebben hier al veel over gehoord: dat de Welshmen dikwijls rondvaarden en Engeland vaak aanvielen en daar roofden en verdriet aandeden. En wanneer men hen verjoeg en hen met schepen aanviel en wanneer de Welshmen dan merkten en vernamen dat ze in de problemen zouden komen, vluchtten ze naar de bergen of de bossen om zich daar te verbergen. Dit hadden ze al vaak gedaan, zodat ze de Engelsen hier veel schade toebrechten.

Daarom besloot de koning het bos, waarin de Welshmen zich ophielden, te laten omhouwen. Dit bos lag aan de zee en in dit bos liet hij ook een weg maken, vanwaar hij naar de zee kon gaan en terug. Deze weg was lang en moeilijk om te maken en niemand kan zich herinneren dat er ooit iemand door het woud wandelde. Op de plaats waar zij kwamen, vonden ze eeuwenoude, mooie wegen die door het bos liepen, en op die plek waren de straten heel dicht met bomen overwoekerd. Ze zagen de wegen die elkaar kruisten en afhielden naar de zee en die in verschillende richtingen liepen. En toen ze dieper in het woud kwamen, zagen ze daar ook dwarswegen, die kruisgewijs door die eerstgenoemde wegen liepen.

Toen men deze dingen zag, wou de koning nog sneller de weg laten maken, die hij ook liet doortrekken langs de zee. En wanneer hij dan een eeuwenoude weg opmerkte, liet hij zijn mensen daar naartoe rijden. Zelf reed hij dan ook mee, niet alleen om over al die wonderen te horen, maar vooral omdat men zei dat zich daar die wonderen van het vreselijke woud afspeelden, waar velen over spraken. Wanneer de koning zulke wegen vond die niemand kende, wekte dit zijn nieuwsgierigheid op. De koning geloofde daardoor des te gemakkelijker de zaken en de avonturen die men hem vertelde over het Woud Zonder Genade, want men had hem al dikwijls verteld over de wonderlijkheden van het woud.

23. OVER EEN BRON DIE ZE DAAR VONDEN IN HET MIDDEN, DIE DE BRON DER AVONTUREN HEET

Zo reed de koning voortdurend door. Er waren er enkelen die bang waren dat er iets kwaads lag in de vreemde straten die ze achter zich lieten. Terwijl ze het bos doortrokken, kwamen ze in een dal, waar het mooi was. Daar werden ze het eens dat ze daar hun kamp zouden opzetten. Terwijl ze daar kwartier hielden, kwam er al snel een hert naar de tent van de koning gelopen. Hij ging heen en weer recht voor de ingang van de tent, zodat een jongen hem opmerkte, en het aan de koning zei, die zich daarna klaarmaakte om met twee windhonden het hert te volgen. En zo volgden velen hem om dat wonder te bekijken, namelijk dat een hert, zonder dat men het kon verhinderen, te midden van een leger kon komen. Ridders en schildknappen reden mee. Het hert liep onbelemmerd verder over een mooi, oud pad, wel zeker een kilometer van de plaats waar ze logeerden.

Toen keerde het hert ter zijde, weg van het pad, naar een dal, waar het overal zo mooi was. Daar was een open plek, mooi en groot. In het midden van deze plek, stond een mooie, grote bron, waar een beek neerwaarts vandaan vloeiende, die zo helder scheen, dat niemand het voor mogelijk hield.

En toen ze deze bron zagen, hebben ze het jagen gelaten, omdat het hert was weggelopen, zonder dat ze wisten naar waar. Ze zijn bij de bron aangekomen, waar ze wonderbaarlijkheden hebben opgemerkt. Geen enkele weide was zo groot en ruim. De koning liet toen zijn leger naar daar komen. Zo namen zij daar plaats. De koning wilde hen naar daar laten komen en ook heel zijn gevolg en feestvieren aan de bron. Blij hebben ze zich daar neergezet, hebben ze gedronken en gegeten, met vreugde en veel plezier. Ze spraken veel tegen elkaar over de bron. De ene zei:

‘O grote goden, dit is de Bron der Avonturen, want hij heeft geen vorm zoals andere bronnen, dat zie ik wel. Zie hoe de waterstralen een spel spelen en ronddraaien en groter werden. Het schijnt dat de bron zelfs waterstralen spuit.’

Zo spraken sommigen daar luidop. Hoor wat aan die bron gebeurde. Hoe meer iemand naar de bron keek, hoe meer wonderen hij daar zag. De bron veranderde, wonderlijk genoeg, van uiterlijk, zodat je daaraan kon zien dat je daar wat wonderen zag, als je dat zou onderzoeken, van menigvuldige kleuren. Nu eens was het rood, dan blauw, dan groen, dan glanzend als mooi goud en dan weer helderder dan gegoten tin. Ik kan u niet zeggen welke vele kleuren het in zich had. Een oude ridder zei het volgende:

‘Wat hier al dikwijls gezegd is in alle opzichten waar. Als dit de Bron der Avonturen is, en als iemand de bron durfde aan te raken, zowel met lans als met schild, dan zouden we weldra de bron zijn eigenschappen zien.’

24. HOE NIEMAND BUITEN DE KONING DE BRON DURFDE AANRAKEN

Toen ze daar op dat ogenblik rond de bron stonden, zette de koning zich in beweging, want hij wou naar de bron gaan zien. En toen hij aan de bron kwam en daar niet echt iets bijzonders zag, vroeg hij aan zijn mensen of iemand dat wonder kon uitleggen.

Toen zeiden sommige ridders:

‘Heer, het lijkt ons dat dit de bron is waarover men heeft gezegd dat niemand hem mocht aanraken, tenzij hij op uitzonderlijke avonturen hoopt.’

Toen zei de koning hen:

‘Is er een ridder onder jullie die de bron durft aan te raken? Die zal ik zonder twijfel bekendheid en roem schenken. Ik geef hem terstond 500 pond inkomen.’

Zo begon men daar te discussiëren of daar iemand zo dapper was die de bron durfde aan te raken met zijn schild en met zijn lans? Daar was geen enkele redder die dit durfde doen. Toen sprak de koning zonder twijfel:

‘Ik heb nog nooit zo’n laffe mensen gezien als ik hier nu zie. Dat er onder jullie niemand is die dit durft aanraken. Wees er maar zeker van dat ik hem zelf zal aanraken.’

Daarop spraken velen onmiddellijk: dat hij het zou laten. Maar hij, die een hart zonder vrees had, zei:

‘Ik laat het voor niemand. Ik zal de bron dus aanraken die niemand tot nu toe durfde aanraken.’

Toen ging hij met zijn wapens daarheen en hij deed zijn schild om de hals en nam zijn lans in de hand. Hij reed dapper op de bron af en hij stak met zijn lans er met zo veel kracht en ijver in dat zijn lans in twee brak. Dit gaf een vreselijke krak en daarna schoot er een mist uit de bron, vreselijk groot, en daarna werd het zo donker dat iedereen bang werd. Want het was daarna zo donker dat niemand de ander kon zien. Hierna sloeg er een donderslag zo afschuwelijk van onder de bron dat daar sommigen flauwvielen. Toen begon het vreselijk hard te hagelen, zodat ze nog banger werden. Er waren er veel die dachten dat er nog meer zou komen. Toen deze hagel over was, begon het onmiddellijk op te klaren en het weer werd weer mooi. De ridders zeiden na hetgeen gebeurd was, tegen de koning dat ze

spoedig van daar zouden vertrekken, want ze vonden het akelig om hier nu te blijven. Velen gingen zeewaarts omdat ze daar dichtbij waren.

Ze wilden niets meer horen over het avontuur van de bron. Zo zette de koning zich ook in beweging en hij ging met zijn gevolg weg van daar; maar hij bleef daarna wel gewapend voor als daar nog andere avonturen zouden gebeuren.

25. HOE DE KONING ZIJN VIJAND STIEKEM ZAG IN HET WOUD

Maar de koning was nog niet veel verder gereden toen hij langszij een ridder en zijn knaap zag aankomen. Beide reden erg snel, zo snel als hun paard maar kon en ze kwamen vanuit de richting van de zee. De koning haatte deze ridder vanuit de grond van zijn hart. Hij had Simon van Montfort en had Edwards moeder veel leed berokkend. Toen Simon de macht over Engeland had en toen Edward daarna terug in het bezit kwam van het land, moesten Simon en anderen die Edward in moeilijkheden gebracht hadden het land zo snel mogelijk uitvluchten. Speciaal over deze ridder had Edwards moeder vaak gesproken en ze had hem gesmeekt om haar te wreken. De koning had toen gezworen dat te zullen doen.

Nu zag de koning diezelfde man en hield hem goed in de gaten, temeer met het avontuur van de bron in zijn achterhoofd. Bovendien leek het alsof de ridder voor iets op de vlucht was. Hij dacht ook aan zijn moeder die veel verdriet had gehad door deze ridder. De koning zei:

‘Zien jullie die ridder die daar rijdt? Hem wil ik nu volgen, want het is de grootste vijand die ik heb.’

Meteen gaf de koning zijn paard de sporen. Menigeen volgde de koning, maar deze was een veel beter ruiter en hij reed zich los. Hij reed ver voorop in het woud en terwijl hij reed, riep hij:

‘Halt, halt, draai u om, ridder! Ofwel geef je je gevangen, ofwel kamp je hier en nu tegen mij! Ik ben koning Edward en ik ben hier alleen. Draai om, we zullen hier een tweegevecht aangaan, jij en ik, zodat ik het leed van mijn moeder kan wreken!’

Maar de ridder sloeg geen acht op de koning. Hij antwoordde niets en reed verder met zijn knaap. De koning gaf zijn paard opnieuw de sporen en is die twee zo na gereden dat hij hen ter plekke inhaalde. Opnieuw zei de koning:

‘Draai om! Dit is een schande, zal ik je in de rug moeten raken?’

De andere reed zo snel hij kon, want hij dacht niet dat de koning hem in de rug zou durven steken. Dat zou heel oneervol zijn en lag daarom niet in zijn karakter, meende de ridder.

26. HOE DE KONING DE RIDDER EN DE KNAAP VING

Zo reed de ridder voort. De koning begreep meteen dat hij zich onder geen voorwaarde zou draaien. Daarop begon de koning zo hard te rijden dat hij de ridder inhaalde en naast hem reed. Plots greep de koning hem bij de keel en lichtte hij hem zo van zijn paard.

De koning hield hem stevig vast. Toen tilde hij op dezelfde manier de knaap uit zijn zadel. Ook hem nam de koning mee en bracht beide gevangenen snel tot bij zijn leger.

En toen ze daar aankwamen en de koning de ridder loste, had hij hem zo hard vastgehouden dat de vouwen en de ringen van de maliënkolder op vele plaatsen in zijn hals geduwd waren. Ook was hij zo geplet geweest dat het duizelde in zijn hoofd. En de knaap, die was haast doodgeknepen. Iedereen in het leger was erg blij om deze bijzondere gebeurtenis.

Men sprak nog lang over dit avontuur. Het kon toch enkel de koning overkomen, meenden ze.

De koning en zijn leger waren God zeer dankbaar voor de eer die de koning had verworven. De koning gaf het bevel de ridder weg te brengen naar een plek waar hij zeker niet kon ontsnappen en men hem dus gerust kon achterlaten. Daarom brachten enkele knapen hem naar 'de Toren' in Londen, waar ze stevig werden vastgebonden. In deze ellendige toestand lag de ridder daar gevangen, tot hij stierf van de pijn. De koning liet de knaap een oog uitsteken en liet hem daarna weer vrij.

Zo had de koning zijn overwinning op zak, waar hij erg blij van werd en hij hoopte dat hiermee het avontuur van de bron beëindigd is.

27. HOE DE KONING VERDER TROK MET ZIJN LEGER EN HOE HIJ EEN SCHILD VOND DAT IN EEN BOOM HING

De koning en zijn leger braken hun tenten op en trokken verder. Het woud waar zij zich in bevonden strekte uit langs de zee heen. Iedereen kapte snel en dapper bomen, zodat de koning verder kon. En elke keer als ze wegen vonden, die daar reeds lang geleden waren aangelegd, wilde de koning deze bekijken om te zien of er dan wonderen zouden gebeuren.

Zo reden ze verder tot ze een geluid hoorden van een vogel die heel luid krijste. Zo luid zelfs dat velen bang werden. De vogel vloog over een grote oude weg en vloog heel hoog. Hij krijste droevig. En als hij dan heel ver en hoog gevlogen was, kwam hij weer terug. De koning sprak:

'God, edele Heer, vertel mij wat dit wil zeggen, waarom deze vogel zo luid krijst, op en neer vliegt en ons in de gaten houdt? Hier moet een reden voor zijn!'

De koning bleef aan deze vogel denken en raakte er door gefascineerd. Toen kwam de koning op de weg waar de vogel rondcirkelde. Hij kwam boven de koning vliegen en rees daarna weer naar omhoog. Opnieuw sprak de koning:

'Als ik het goed begrijp, wil de vogel dat we hem volgen. Laat ons hem volgen om te vernemen wat hij wil.'

Zo zijn ze de vogel gevolgd naar de weg waar hij boven cirkelde. Ze kwamen op een berg waar vele mooie bomen stonden, die al heel erg oud waren. En een dikke eiken bank stond daar pal onder de boom. Op deze bank was heel wat mos gegroeid, wel een voet dik!

De vogel ging in een boom zitten naast een schild waarop hij duidelijk de aandacht vestigde. Toen de koning immers opkeek naar de vogel was deze naar het schild gevlogen en bewoog het met zijn poten heen en weer terwijl hij weer luid krijste. Dan vloog hij weer weg.

Toen de koning dit zag, wist hij niet wat het kon betekenen, waarom deze vogel dit schild had aangetoond. De plek waar de koning zich bevond zag eruit alsof er buitengewone dingen gebeurden. Geen mooiere plek bestond. Er werd nagegaan of de bank nog gaaf en stevig was, want het leek wel meer dan 300 jaar geleden dat deze hier werd geplaatst. De bank zat volledig onder het mos, maar was nog steeds gaaf en stevig. Dit op zich was al een wonder!

28. HOE HET SCHILD WERD GENOMEN DOOR EEN KNAAP

Toen vloog de vogel weg en liet velen in verwondering achter. Toen sprak de koning krachtig:

'Iedereen staat maar wat naar het schild te kijken, maar dat iemand van jullie het nu eens neemt uit de boom. Ieder moet nu voor zichzelf inschatten hoe we het te pakken kunnen

krijgen. Is hier een dappere ridder die dit aandurft? Het is niet zonder reden dat deze vogel ons hier bracht, het is mijn lot. Is er een ridder die het ziet zitten om het schild te grijpen in ruil voor grote eer?’

Er was echter geen enkele ridder zo dapper dat hij dit durfde doen. Nog een keer sprak de koning:

‘Zal ik dit zelf moeten doen zoals ik dat gedaan heb bij de bron? Dat is erg oneervol voor jullie allemaal! Nog eenmaal vraag ik of er hier iemand is die deze opdracht durft te aanvaarden, anders zal ik het zelf uitvoeren!’

‘Heer’, sprak iemand, ‘Dit avontuur is enkel voor ridders weggelegd. U zal de opdracht dus zelf moeten uitvoeren. Maar als een knaap zou mogen proberen, dan zou u zeker en vast wel iemand vinden die deze opdracht zonder probleem zou willen uitvoeren.’

‘Ja’, antwoordde de koning, ‘als er inderdaad iemand is die dit wil doen, als was hij nog slechts knaap, ik sloeg hem ter plekke tot ridder, dat verzeker ik u! Ik zou hem een stuk grond geven, evenals een wapen en een paard. Toen sprak iemand:

‘Koning, heer, als ik voorbereid was, gewapend met paard, lans en schild...’

Toen de koning begreep dat deze knaap bereid was de opdracht uit te voeren, sloeg hij hem onmiddellijk tot ridder. Hij kreeg wapens en een paard te leen. Hij deed het schild aan, zette zijn helm op zijn kop en nam zijn lans ter hand.

Zo reed hij op het schild af dat in de boom hing en stak hij er met zijn lans naar zodat het op de grond viel en in stukken brak! Velen waren bang en dachten dat er hierdoor iets zou gebeuren. En dat was ook het geval, want voor ze het maar al te goed beseften, kwam er immers er een beer aangelopen die drie mensen beet. Dit maakte een grote indruk op het leger. Toen kwam de knaap met zijn lans en stak de beer dood. Het avontuur was snel in zijn voordeel uitgedraaid.

29. NOG MEER WONDEREN DIE ZE ZAGEN

Om meer avonturen te beleven, bleven de koning en heel zijn leger daar voor de nacht. De plaats was groot, mooi en breed met grote oude bomen en het leek er aangenaam om te verblijven. Heel vroeg in de ochtend wilde de koning een wandeling maken, om de plaats van hun verblijf beter te kunnen bekijken. Aan het einde van zijn weg ontdekte hij een nieuwe plek en ging samen met tien ridders verder.

Toen ze de plek bereikten zag de koning de vogel zitten, die hen al eerder waarschuwingstekens gaf. De vogel zat op een boom en pikte iets met zijn snavel. De koning merkte dit op en keek aandachtiger naar de plaats waar de vogel op zat. Hij kwam dichterbij en ontdekte een enorm grote helm en een zwaard die samen met ketens aan de boom vastgebonden waren. Diegene die de helm zou durven bemachtigen, zal niet weten hoe hij moet beginnen. Hij zou ofwel op de boom moeten klimmen en de ketting in twee breken; ofwel op een groot paard met een zwaard in handen, de voorwerpen proberen los te krijgen.

Toen de koning dit opmerkte, zei hij niets aan zijn ridders en vroeg niemand wat ze over dit wonder dachten:

‘Had ik mijn paard maar hier gehad, dan zou ik het zeker de helm te bemachtigen, geloof me.’

Met dit plan – om zijn paard en al zijn wapens mee te nemen – kwam hij terug. In de verblijfplaats van zijn leger, werd ondertussen het gerucht over de gevonden voorwerpen verspreid.

Om dit wonder beter te bekijken, naderde het leger naar de plaats waar ze de stem van de koning hoorden. De koning stond nu dichterbij de voorwerpen en bekeek hoe hij de helm het best zou kunnen bemachtigen en of hij het met steken of met slagen zou kunnen doen.

Hierover dacht hij zeer diep na. Maar wat men ook zei, wat men ook vroeg, hij bleef even vastberaden en dapper als tevoren.

30. HOE DE KONING EEN HELM EN EEN ZWAARD LOS KREEG

Toen het paard van de koning naar daar kwam, nam de koning zijn wapens. Hij ging op zijn paard zitten, nam zowel een schild als een lans. Zonder enig idee wat hem te wachten stond, vertrok de koning. Eerst wou hij het met een lans proberen. Met veel begeerte naderde hij de helm. Hij stak zo hard op de helm dat die een klinkend geluid gaf en ver sprong van de plaats waar hij eerst hing.

Maar de ketens hielden de lans vast. Daarna wierp hij zijn lans, dit hielp hem echter ook niet, want zijn lans brak in twee. Toen nam hij – niet meer en niet minder – zijn zwaard, alsof hij wou vechten.

Hij naderde de boom, waarop de helm hing, die hij met zijn zwaard bereikte. Hij zou de ketting met zijn zwaard kunnen breken. Zijn plan werkte. De helm en het zwaard, die iedereen wilde zien, deed hij vallen. De grootte van het zwaard werd door menigeen bewonderd. Het zwaard was zeven voet lang. De omtrek was tien palmen lang en was met een dikke laag roest bedekt.

Toen men de roest van het zwaard veegde, kon men de letters zien. Daarop kon men aflezen, hoe lang het zwaard gemaakt werd. Op het zwaard stond: ‘Ik, meester Rigaudijn van Wales smeedde dit zwaard in het jaar 466’. Het zwaard was lang en groot, maar men kon het niet meer gebruiken, omdat het volledig verroest was. Het was ook te lang en de helm was te zwaar. Er leeft niemand, die groot genoeg is om de helm en het zwaard in een strijd te kunnen gebruiken. De koning dacht veel over het ontstaan van dit wonder na, want dergelijke voorwerpen krijgt men zelden te zien. Om te kijken hoe het zou breken, liet de koning de helm kapot maken. Maar dat men paar gaten kon maken is geen wonder. De helm en het zwaard hingen weliswaar jarenlang in de kou en de regen. Het is verwonderlijk dat ze niet helemaal verweerd zijn.

31. HOE ZE EEN MALIËNKOLDER VONDEN

De koning was nieuwsgierig naar het ontstaan van dit wonder en wilde een wandeling maken. Ofwel wilde hij de waarheid achterhalen, ofwel wilde hij andere zeldzame voorwerpen vinden

Toen hij een beetje verder van de plaats was vond hij een vesting en een verzande gracht. Nadat hij dit had gevonden, ging hij met paar zijn ridders onmiddellijk verder. Daar zag hij het prachtigste oude lusthof, iemand ooit gezien had. Rond dit lusthof was een hoge berg. Als je op die berg zou staan, zou je alles, wat twee km ver lag, kunnen zien. Zelfs bomen en bergen zouden het zicht nooit kunnen belemmeren, waarheen je ook kijkt. De koning kon ver kijken en veel zien. Hij is op de berg geklommen en keek dwars. Hij vond dat dit het prachtigste plek in dit woud was.

Niet ver van de berg zag hij de vogel. De koning keek met zijn oude ogen en zag waar de vogel ging zitten. Hij zat op een rechte boom die aan het einde van het lusthof was gelegen. De boom was groot, lang en zeer oud. De koning keek aandachtiger naar de plaats, waar de vogel zat en zag dat hij op een maliënkolder zat, die aan de boom hing.

De koning dacht na:

‘Is alles wat ik vandaag gevonden heb een droom? Wie hoorde iets zeggen dat iets dergelijks bestaat? Al ware het dat het met de volgelingen van Arthur, met Arthur zelf of met Walewein

gebeurde, zou het me niet verbazen als er met ons hetzelfde zal gebeuren. De wonderbaarlijke dingen in het Woud der Avonturen – over welke ik al eerder gehoord heb – verbazen me niet. Mij dunkt het dat iemand die sterk is, en op zoek naar avonturen, deze hier in elke hoek zou vinden. Want ook in de tijd van Arthur leefden er wrede en wilde reuzen met ongelofelijke volkeren, waarvan een onmenselijk en monsterachtig geslacht ontstond. Waarschijnlijk hebben ze de bron, de helm, het zwaard en de maliënkolder achtergelaten. Ook hun prachtige landouwen en het opschrift op het zwaard getuigen dat ze acht honderd jaar oud zijn. Zelfs indien er niet meer wondere zaken in dit woud waren, dan is er genoeg om zich er over te verbazen.’

32. HOE DE MALIËNKOLDER UIT DE BOOM WERD GEHAALD EN BEKEKEN WERD

Toen de koning dit gezegd had, kwam hij onmiddellijk van de berg en liet snel iemand in de boom klimmen. Die persoon heeft toen de maliënkolder losgemaakt, die in de boom vastgebonden was met een ketting. Toen hij de maliënkolder losgemaakt had, liet hij hem echter vallen, omdat die te zwaar voor hem was. Daarna viel hij zelf uit de boom en brak zijn nek. Dat vond de koning heel erg en vele andere mensen die erbij stonden, zeiden dat de avonturen van de maliënkolder op dat ogenblik plaatsgrepen, aangezien het niet zo gelopen zou zijn, als men de maliënkolder met het zwaard gegrepen had.

Toen dit gebeurd was, liet de koning de maliënkolder losmaken, want deze was opgerold en met grote ijzeren kettingen dichtgebonden. Toen de maliënkolder volledig losgemaakt was, vouwde men hem open, omdat men hem aan de binnenkant wou bekijken. Aan de buitenkant kon men namelijk niets zien; er was zelfs geen spoor van de ringetjes. Zo erg was de maliënkolder aan de buitenkant verroest en zo vast hing dat ding door de roest aan elkaar, dat het net een ijzeren plaat leek. Maar wat men van de binnenkant losmaakte, dat trof men heel mooi aan. Het leek wel alsof de binnenkant met de hand geschuurd was. Mij verwondert het dat de binnenkant zo lang roestvrij gebleven is.

Toen de maliënkolder losgemaakt en opgevouwen was, waren er vele ringetjes van afgebroken. Toen men de roest aan het wegschrappen was, braken de ringetjes bij aanraking namelijk meteen. De maliënkolder was echter op zo'n manier losgemaakt dat hij ook zo bij elkaar bleef. Hij was groot, stevig, zwaar en erg lang. Er was geen heer in het land die hem twee voet of meer kon verslepen. Bovendien was hij ook zo zwaar dat er maar weinig mensen in het leger waren die hem een beetje verder konden dragen. De ringetjes van de maliënkolder waren zo dik als vingers. Op de plaatsen waar één ringetje met een ander verbonden was, waren de ringetjes zo dicht bij elkaar gezet, dat er zelfs geen strootje tussen kon.

Omdat de maliënkolder zo reusachtig was en zo lang en breed, vroegen vele mensen zich af hoe iemand hem in 's hemelsnaam zou kunnen dragen. In de lengte bijvoorbeeld mat hij maar liefst negen halve voet. Het moest wel een goede ridder geweest zijn, die deze maliënkolder gedragen had. Het verwondert me niet dat zo'n man op deze wijze vele andere ridders kon overwinnen en onderwerpen. De koning had geen flauw idee van wat hij hierover moest denken. Hij liet het schild, de helm, het zwaard en de maliënkolder op een kar leggen en alles wegvoeren.

Sommige mensen uit Edwards gevolg meenden dat ze een schuilplaats gevonden hadden, waar lang geleden mensen gewoond hadden. Sommigen zeiden dat hele sterke ridders daar vroeger met hun jonkvrouwen in tenten verbleven. Telkens als ze een vreemdeling zagen, dan wilden ze koste wat het kost tegen hem vechten. Deze verblijfplaats was, naar ik begrepen heb, enkel om die reden gebouwd. Al van ver kan men hier immers een vreemdeling zien afkomen.

33. HOE DE KONING VERDER TROK

Na dit wonder trok de koning opnieuw verder naar de zee. Hij reed naar de plaats waar zich nog meer van zijn onderdanen bevonden, die de weg hielpen maken. Als ik jullie zou vertellen over alle avonturen die de koning daar meemaakte, dan zouden jullie zeggen: ‘Dat is niet waar.’ Daarom zal ik over vele avonturen zwijgen en jullie maar summier de wonderen beschrijven, waarvan hij er vele gezien had, vooraleer hij in Wales aankwam: de prachtige bergen, de heerlijke valleien, de mooie open vlaktes waar het goed is om te verblijven, de fraaie wegen, de spelonken waar menigeen wel in zou kunnen verdwalen, de bijzondere vogels en de mooie en lelijke dieren. Wie jullie dit alles zou willen beschrijven, die zou het niet kunnen uitleggen aan de hand van kleine dingen. Omdat het zo wel eens lang zou kunnen duren vooraleer ik tot de hoofdzaak zou kunnen komen, zwijg ik nu over deze dingen en vertel voort over de koning.

De koning reed samen met zijn manschappen kwiek langs de zee, zoals iemand die voor zijn plezier een ritje maakt. Hij legde per dag geen grote afstand af. Drie of vier mijl, dat was zijn gewoonte. Hij had echter wel verder kunnen rijden als hij niet steeds de wonderen wou aanschouwen die zich op een bepaalde plaats voordeden. Om deze reden verbleef hij drie weken in het woud. Men bracht hem daar elke dag voedsel, wat de koning veel geld kostte. Het leger was echter al dertig mijl verwijderd van het laatste huis en pas op dertig mijl vóór hen lag het volgende. Maar daar, langs de golven van de zee, zou men langs beide kanten al snel uit Wales gereden zijn. Om dit te kunnen verwezenlijken, liet de koning het woud langs de zee volledig kappen en in de plaats daarvan een weg aanleggen, opdat men daar zou kunnen rijden. Zo zouden ze kunnen voorkomen dat de Welshmen die naar die streken verjaagd waren, daar steeds de wacht zouden houden en zich daar zouden schuilhouden. Dit zijn de redenen waarom de koning de weg liet aanleggen.

34. OVER EEN HOL DAT ZE VONDEN

Ik vertel voort. De koning trok steeds verder en op een ochtend, ik weet niet waarom, wou hij een feest houden in een woud dat in een mooie vallei lag. Het was half mei toen hij daar zo’n groot feest hield, als hij maar kon. Over dat feest vertelt men vele verhalen. Voor het feest werden er van heel ver etenswaren aangevoerd. Men at opgewekt, men dronk, men musiceerde en zong, men vedelde en trommelde, men blies op meerdere plaatsen in het woud op bazuinen. Men had zo’n plezier en was zo opgewekt dat het woud galmde van het feestrumoer.

Na het eten waren er een aantal mensen die in het geniep een plek buiten het kamp zochten, omdat ze wilden slapen. Ze hadden namelijk een glaasje te veel op. Eén iemand was ver gegaan om een slaapplek te vinden en kwam spoedig aan bij een heel mooie spelonk. Nadat hij het hol bekeken had, viel hij in slaap. Hij sliep echter niet lang. Wanneer het tegen de vooravond liep, werd hij wakker. Toen hij zag waar hij was, daagde het hem langzaam. Terwijl hij daar vooraan in het hol stond, kwam van dieper in het hol de heerlijkste geur aangezweefd die hij ooit geroken had. Hij liep snel terug naar de koning om hem hierover te vertellen. Hij was namelijk niet zo ver verwijderd van de plaats waar ze gegeten hadden.

Menigeen die het hol wou zien, ging met hem mee. Toen de koning voor het hol ging staan en de heerlijke geur rook, was hij erg verbaasd. Daarop beval hij zijn schildknapen toortsen te brengen om daarmee in het hol te gaan, want het leek daarbinnen toch wel donker te zijn. De schildknapen brachten helder brandende toortsen, waarmee men daarna het hol

binnenging. Vooraleer ze naar binnen wilden gaan, hadden ze hun wapens omgord in afwachting van wat er zal gebeuren en of ze een wonder zouden mogen aanschouwen.

Toen ze een heel stuk naar binnen gegaan waren, vonden ze overal grote botten, bovenbenen, armen, schenen, ribben en schedels, die wel twee halve voet breed leken. Dat alles was met kruiden bestrooid en bewerkt, zodat het daar net naar balsem met aloë rook. Men vond daar een bovenbeen van wel vier voet groot. Een arm of rib mat welgeteld drie halve voet. Het hol zelf was uitermate proper. Aan de binnenkant was het geplaveid met blauwe stenen en bestond het volledig uit stevig metselwerk, zodat men over het hol wel lofprijzingen mag uiten. Het was in elk opzicht zo bestendig, dat het niet overtroffen kon worden.

Ridders, knapen en leenheren verwonderden zich erg over dit bouwsel. Menigeen vroeg zich af hoe dit wonder ontstaan was. Sommigen meenden dat deze botten uit de tijd stamden dat koning Artur daar voorbij gekomen was, toen Mordret zijn vrouw ontvoerd had en Artur Lucius verslagen had (zoals wij in de derde partie vernemen). Ze meenden dat hij daar aankwam, toen Mordret hem tot schande gemaakt had, en dat ze daar met elkaar kampten. Wees er maar zeker van dat Artur de goede ridders die daar tijdens het gevecht sneuvelden, liet begraven.

Of het werkelijk gebeurde zoals die mensen het vertellen, daar ben ik niet zeker van, en ik kan ook niet met zekerheid zeggen wie het hol gemaakt heeft of hoe het ontstaan is. Ik heb het echter nooit anders vernomen dan hoe sommigen het vertellen, namelijk dat het in Arturs tijd ontstaan moet zijn.

Sommigen meenden dat de wapens die men daar vond, schild, helm, zwaard en maliënkolder, van Artur geweest waren. Bovendien zou zijn zuster hem met een schip naar het hol gebracht hebben. Hiervoor vertelde men immers dat Artur met een schip weggebracht werd toen het gevecht afgelopen en Mordret gedood was. Artur was namelijk dodelijk gewond geraakt, zoals ik hiervoor over hem verteld heb. Om die reden voer hij daarna naar een eiland om te genezen en werd er nooit nog iets over hem gehoord. Daarom zeggen ze dat hij hier gestorven is en op deze wijze in dit prachtige hol werd begraven.

C) SLOT: INTERTEKSTUALITEIT EN OVERTUIGINGSKRACHT

Na het verhaal over het vreselijke woud zonder genade vertelt Lodewijk van Velthem over Edwards strijd tegen de Welshmen en zijn terugtocht naar Engeland. Edward kiest dit keer voor een andere weg door het woud, omdat hij hoopt dat hij dan opnieuw allerlei ‘wonderen’ zal mogen aanschouwen. Over de wonderen die voor de ogen van Edward en zijn manschappen plaatsgrijpen, valt er nog heel wat te vertellen. Velthem heeft de wonderen die ze bij hun heenreis aanschouwen immers niet allemaal zelf bedacht, maar ook aan andere ridderverhalen ontleend.

Onder meer de wonderlijke bron, de gidsende dieren en de eeuwenoude wapens die Edward en zijn manschappen op hun weg tegenkomen, vinden hun oorsprong in andere ridderverhalen. Zo komt de wonderlijke bron ook voor in de *Yvain* van Chrétien de Troyes. Het hert en de vogel die Edward en zijn manschappen de weg wijzen, zijn vervolgens te situeren binnen de traditie van de ridderroman waarin dieren vaak de functie van gids hebben. De wapens die gevonden worden, namelijk het schild, de helm, het zwaard en de maliënkolder, zijn tot slot ook terug te vinden in de *Ridder metter mouwen*, een ridderverhaal dat opgenomen is in de *Lancelotcompilatie*. In dit laatste verhaal is er trouwens ook sprake van een ‘vreselijk woud zonder genade’ (Summerfield 2009, 16-17).

Waarom speelt Velthem nu zo’n ingewikkeld intertekstueel spel met ridderverhalen? Thea Summerfield stelt in haar artikel ‘Schrijven in Maerlants schaduw’ dat Velthem zijn relaas over het vreselijke woud zonder genade niet alleen met die verhalen verweven heeft om de spanning bij de kenners van die verhalen te vergroten. Volgens Summerfield wou hij ook het onweerlegbare bewijs leveren dat Arturs ridders honderden jaren eerder door het woud getrokken zijn. Ze hebben destijds de strijd aangeboden tegen andere ridders en bijzondere wezens. Daarbij werden er bepaalde objecten, zoals wapens, achtergelaten. Het zijn net deze objecten die Edward en zijn manschappen in het woud vinden (Summerfield 2009, 18).

Edward en zijn manschappen vragen zich meermaals af wat er lang geleden in het vreselijke woud zonder genade gebeurd kan zijn. Ze zijn aanvankelijk niet zeker van wat er zich precies afgespeeld heeft, maar dat er iets wonderlijks plaatsgevonden heeft, daar twifelen ze niet aan. Van doorslaggevend belang zijn echter de botten: wanneer deze gevonden worden, dan lijkt de hele puzzel in elkaar te vallen. Alles wat ze gevonden en aanschouwd hebben, stamt volgens enkele mensen uit Edwards gevolg uit de tijd van koning Artur en zijn ridders.

Alhoewel Velthem de conclusie van zijn personages nuanceert, hij kan namelijk niet bevestigen of de botten en de objecten wel degelijk uit de tijd van koning Artur stammen, vermeldt hij ook dat hij nooit een andere verklaring voor de botten gelezen of gehoord heeft. Niettegenstaande Velthems nuance meent Summerfield dat hij op die manier toch zijn ware bedoelingen prijsgeeft: ‘(...) Dat de wereld van Artur ooit een echte wereld was geweest, en dat daarin ook ruimte was voor de daden van nobele ridders als Lancelot, Percheval en Eggravein, daarvan lijkt hij overtuigd, en daarvan probeert hij, op gecompliceerde wijze, zijn lezers en toehoorders te overtuigen’ (Summerfield 2009, 22).

D) BRONVERMELDING EN COLOFON

BRONVERMELDING

Besamusca, Bart, Remco Sleiderink & Geert Warnar (red.), *De boeken van Velthem. Auteur, oeuvre en overlevering*. Hilversum: Verloren, 2009, *Middeleeuwse Studies en Bronnen* 119 (ter perse).

Morris, Marc, *A great and terrible king. Edward I and the forging of Britain*. London: Windmill, 2009.

Summerfield, Thea, ‘Simon de Montfort, Edward I en koning Arthur in Velthems *Voortzetting van de Spiegel historiael*’, in: *TNTL* 114 (1998), 1-16.

Summerfield, Thea, ‘Schrijven in Maerlants schaduw: Lodewijk van Velthem, Edward I en koning Artur’, te verschijnen in: Bart Besamusca, Remco Sleiderink & Geert Warnar (red.), *De boeken van Velthem. Auteur, oeuvre en overlevering*. Hilversum: Verloren, 2009, *Middeleeuwse Studies en Bronnen* 119.

Vander Linden, Herman, Willem de Vreese & Paul de Keyser (ed.), *Lodewijk van Velthem's voortzetting van den Spiegel Historiael II*. Brussel: Lamertin, 1931.

COLOFON

Stefanie Bultynck stond in voor de kaft, schreef het deel van de inleiding over het leven en het werk van Lodewijk van Velthem en vertaalde de hoofdstukjes 22, 23 en 24.

Evelien Lemaire verzorgde de delen over koning Edward, koning Artur en het vreselijke woud zonder genade in de inleiding en vertaalde de hoofdstukjes 25, 26, 27 en 28.

Het deel van de inleiding over Edwards kastelen en Simon van Montfort, en de hoofdstukjes 29, 30 en 31 zijn van de hand van Ekaterina Begunova.

Sandra Depue verzorgde de lay-out, schreef het slot en vertaalde de hoofdstukjes 32, 33 en 34.